

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 8, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**“Erkekler (de) ağlar!”: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında
erkeklik inşası ve şiddet döngüsü**

Gizem Çelik

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 27 Aralık 2016

DOI: 10.1501/Fe0001_0000000161

Bu makaleyi alıntılanmak için Gizem Çelik, ““Erkekler (de) ağlar!”: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü” *Fe Dergi* 8, no. 2 (2016), 1-12.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/16_1.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

“Erkekler (de) ağlar!”: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü ¹

Gizem Çelik*

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkekliğin nasıl inşa edildiğine ve şiddet sorunsalına nasıl dönüştüğüne odaklanmaktadır. Bu odak çerçevesinde erkek şiddetini, bireysel ya da fizyolojik kimi özelliklere bağlayan sığ ve yetersiz tartışmalardan arındırarak feminist perspektifte ele almak amaçlanmaktadır. Çünkü erkeklik inşası ve erkek şiddeti, eril toplumsal yapının bir amacı ve ürünü olarak ataerkil sistem tarafından yapılandırılmakta, geliştirilmekte ve sürdürülmektedir. Erkek şiddetini genelleştirip rasyonelleştirmeden, süregiden toplumsal yapı içindeki sorunlu noktalara vurgu yapılarak çözüm yönünde çeşitli öneriler getirilmektedir. Erkekliğin sosyalizasyon sürecindeki dönüm noktaları dikkate alınarak sunulan çözüm önerileri, en temelde toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşümleri hedeflemektedir. Çünkü içinde bulunduğumuz yapı, tüm boyutlarıyla sorunludur ve şiddetin her türünü destekleyen unsurları içinde barındırmaktadır. Ancak makro düzeydeki çok boyutlu bir değişim ve dönüşümün, kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere toplumda baskı altında olan diğer gruplar (engelliler, yaşlılar, lgbtqiler, sığınmacılar ve tabii ki hegemonik erkeklik dışında kalan ya da kalma ihtimali sürekli olan erkekler) için gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ataerkil sistem, toplumsal cinsiyet, feminist yaklaşım, erkeklik inşası, şiddet.

“Men (Also) Cry!”: The Construction Of Masculinity And The Cycle Of Violence in The Context Of Gender Roles

This study focuses on how to build masculinity in the context of gender roles and turn into violence. Within this focus, it is aimed to address male violence with the feminist perspective excluded some shallow and inadequate discussions which are about individual or physiological characteristics. Because the construction of masculinity and male violence are configured, developed and maintained by the patriarchal system as an aim and a product of masculine social structure. Some critical recommendations are presented towards addressing the trouble points in men violence without rationalization and generalized men violence. Considering the milestones in the process of masculinity socialization and presented solutions are aimed to make changes in social structure. The structure is problematic for all aspects and contains some elements which are supporting all forms of violence. Nevertheless, in macro level a multi-dimensional changes must be carried out for especially women and children and other groups that are under pressure in the society (like disabled, elderly, LGBTQI, asylum seekers and of course other men who are outside the hegemonic masculinity).

Keywords: Patriarchal system, gender, feminist approach, construction of masculinity, violence.

Giriş

Toplumsal cinsiyet, dişi ve eril olmayı belirleyen cinsiyetten farklı olarak toplum tarafından, başka bir deyişle, ataerkil toplum yapısı tarafından kurgulanan ve oluşturulan bilişsel kalıplar, beklentiler, tutum ve davranışlar toplamıdır. Cinsiyet rejiminin en kritik noktası da, kadınlık ve erkekliğe ilişkin bu yaygın ve köklü inanç ve değerlerdir (Bora ve Üstün 2005, 42). Kadının ve erkeğin toplumsal yapı içinde nasıl düşünüp hareket etmesi gerektiğini, henüz bebeklik yıllarından itibaren inşa eden toplum, bu denetimini yaşamın her alanında sürdürür.

Kadından ve erkekten beklenen rol ve sorumlulukların farklılaşan özellikleri, kadınları özel alanla sınırlandırırken, erkeklerin kamusal alandaki görünürlüğünü ve varlığını pekiştirmektedir. Ataerkil sistem, bu özelliğiyle erkek egemenliğini ön plana çıkarmasının yanı sıra, erkeklere yüklediği “imkânsız” niteliklerle erkekler üzerinde de yıkıcı etkilerde bulunmaktadır. Erkekler, üreticisi ve sürdürücüsü oldukları bu sistemin kaskacında kendilerini var etmeye çalışmakta, her zaman daha büyük ve “güçlü” olan erkeğin hâkimiyeti altında kendilerinden beklenen ve karşılımları mümkün olmayan rolleri sergileme zorunluluğuna -kadınlardan farklı

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

bir biçimde de olsa- hapsedilmektedir.

“Erkekler ağlamaz!” gibi söylemlerle oluşturulan ve pekiştirilen bu süreçte erkekler, daha güçlü, daha başarılı, daha cesur olma telkinleriyle hem şiddete maruz kalmakta hem de şiddet uygulamaktadır. Şiddet döngüsüne “bunu yaparsam bana gülerler”, “böyle davranırsam beni gruba dâhil etmezler” örnekleriyle çoğaltılabilecek korku ve kaygılarını bastırma yolu olarak girebilmektedirler.

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşasının çocukluktan itibaren başlayan ezici ve ypratıcı özelliği ve bu yapılanmanın şiddet sorunsalına nasıl dönüştüğü tartışılmaktadır. Söz konusu yapı, ne zaman samimi bir içselleştirmeye “Erkekler (de) ağlar!” söylemine dönüştürülebilirse, bu yapının tüm unsurları tartışılır ve sorgulanır hale gelecek ve bu yolla değişim ve dönüşüm sağlanabilecektir.

“Erkek Olmak” Adına...

“Erkek (...) erkle tartulan, erkle tanımlanan, serüveni erk peşinde bir varoluşun sıkılan bekçisidir.”

Türker 2004

Ataerkil toplumca biçimlendirilmiş erkek, varoluşu gereği sürekli ve daha çok erk ister. Bununla birlikte toplum da, genel inanç ve değerler çerçevesinde biçimlendirdiği rol kalıplarının hem kadınlar hem de erkekler tarafından eksiksiz yerine getirilmesini bekler. Bu konudaki kararlılığı açık ve nettir. Aksi yöndeki tutum ve davranışlar ² katı bir ciddiyetle ele alınır ve derhal “düzeltilir”. “Düzeltirme” sürecine kadınlar kadar erkekler de dâhil olur ve toplum, ne kadar erken müdahalede bulunursa o kadar “başarılı” sonuç elde edebilir. Bu süreçte, kız çocukları kadın olmanın ve oğlan çocukları erkek olmanın ne anlama geldiğini hem gözlemleyerek hem de deneyimleyerek öğrenirler.

Kızlar için kadın olmak -çoğunlukla kadın ifadesinin kullanımından kaçınılarak hanım kız olmak, namuslu bayan olmak dillendirilerek- özel alanın o sürekli daralan kısıcında ataerkil telkinlere boyun eğmek ve ikincilleşmeyi içselleştirmek ile ilerleyen bir süreçtir. Böylece kız çocuk, Simone de Beauvoir’in “kadın doğulmaz, kadın olunur” sözünü küçük yaşlarından itibaren deneyimledikleriyle hayata geçirir ve belki de tam da toplumun istediği gibi “bir bayan” olur. Ayrıca Bell’in (2003, 52) ifade ettiği gibi, “kız çocuğu bütün hayatını kuşaklararası nedenlerle ve biyolojik açıdan kendi cinsinin dünyasına bağlı kalarak geçirir.”

Kız çocukları için söz konusu olan bu süreç, farklı yapı ve özellikler ile aslında oğlan çocukları için de söz konusudur. Onların da yapması ve yapmaması gereken davranışlar, sahip olmaları gereken rol ve sorumluluklar vardır. Kızlardan farklı olarak oğlanlar, eril dünyanın kendilerine tanıdığı avantajlı görünen sorunlu süreçlerinde yoğunurlar. Bu yoğunurma sürecinde oğlan çocuk, toplumun öngördüğü “erkek olma”nın ne anlama geldiğini sürekli anlamaya ve yerine getirmeye çalışır. Kız çocuklarından farklı olarak, “oğlanın olgunlaşma yolculuğunda adımlar ve ayrılık aşamaları vardır” (Bell 2003, 52). Bu adımlar ve ayrılıklar, farklı yazarların belirtmiş oldukları ve birazdan üzerinde durulacak olan dönüm noktaları olarak erkeğin tüm yaşamını kaplar. Nancy Chodorow (1978) gibi feminist yazarların ifade ettiği gibi, oğlan çocuk anneden ayrılmak için kız çocuklarından farklı modellerle mücadele etmektedir ve gerek içsel dürtüler gerekse başka insanlarla veya nesnelere olan ilişkileri, onların erkekliğini “kanıtlamak”tır. “Eril dili” öğrenme, “kadınsı” olarak nitelendirilen tutum ve davranışlarda bulunmama, (bazı kültürler için) sünnet olma, ilk cinsel deneyim, erkekliğin tanımlandığı kimi alanlarda bulunma (örneğin zorunlu askerlik görevini yerine getirme, en az bir spor dalıyla yakından ilgilenme ve bu sporu icra etme, düzenli bir işte çalışma gibi), her daim güçlü ve kontrol sahibi olarak diğerlerinin (annesini, babasını, kardeşini, eşi kısacası bakmakla yükümlü olduğunu düşündüğü ve toplumca buna inandırılan herkesin) sorumluluklarını alma, gücü ve cesareti sergileme yönünde her türlü girişimde bulunma bu dönüm noktalarından bazılarıdır. Her bir dönüm noktası için tanımlanan “daha çok nasıl erkek olunur” a dair unsurlar, zemini ve sınırları belirsiz bir dizi sorumluluğu da beraberinde getirir. Bu zorlayıcı ve hiç bitmeyen beklenti ve denetim mekanizması içinde erkek, kendi duygularını ve benliğini bir kenara iterek yapılandırılmış ve biçimlendirilmiş bir varlığa dönüşme sürecinde hem kendine hem de çevresine birçok açıdan saldırganca ve şiddet içerikli davranışlarda bulunabilir. Bu sürecin oluşumunu ve sonuçlarını bilmek ve anlamak oldukça önemlidir. Ancak burada vurgulanması gereken nokta; süreci bilme ve anlama çabasının erkeklerin genelleştirilmiş bir biçimde şiddet içeren davranışlarını rasyonelleştirip, makulleştirmek için değil; anlaşıldığında ve farkındalık sağlandığında nasıl dönüştürülebileceğini göstermek için yapılması gerektiğidir.

“Erkek olma”nın kimi bileşenlerinden söz edilmektedir. Bunlar çok genel ifadeler olmakla birlikte

aslında erkeklği belirleyen bileşenlerin zaman içinde “çağın gereklerine uygun olarak” toplumdaki topluma değışebildiği de söylenebilir. Scully (2014, 99) Brannon’un (1976) yapmış olduğu sınıflandırmaya değinerek “erkek olma”nın a) “hanım evladı olmamak”- yani kadını tüm özelliklerden kaçınma; b) “temel dişli olmak”- yani başarı, statü kazanımı ve ailenin geçimini sağlama; c) “kaya gibi sağlam olmak”- güçlülük, güven ve bağımsızlık; d) “göster gününü” tavrı sergilemek - saldırganlık, şiddet ve cesaret bileşenlerine vurgu yapmaktadır.

Benzer şekilde Bozok (2011, 62), Gilmore’a atıfta bulunarak erkeklğin dört ahlaki şartından bahsetmektedir. Bunlar; “*erkeğin karısını hamile bırakması, erkeğin kendisine ‘bağımlı’ olanların bakımını sağlaması, ailesini koruması ve erkeğin kişisel özerkliği*”dir. Bu bileşenleri yerine getirme ve “erkek olma” yolunda erkek, erkeklık sosyalizasyonunu en iyi şekilde tamamlama umuduyla yaşamı pahasına mücadele etmektedir.

“Erkeklerin çoğunun yaşamları, zorunlu bir rekabet düşüncesi (Biddulph, 2003, 18), sürekli bir meşruluk arayışı, ne pahasına olursa olsun etkileme dürtüsü (Biddulph 2003, 213), başkaları üzerinde iktidar ve egemenlik kurma ve bu alanları başkalarına karşı savunma, hatta genişletme talebi tarafından belirlenir.” (Onur ve Koyuncu 2004, 45)

Bu süreç, sistematik bir biçimde bir aşamadan diğerine geçmeyi ancak bunu gerçekleştirirken temel bileşenleri gözden kaçırmamayı içerir. Sözü edilen aşamalar aslında “erkek olma” yolunda ilerleyen erkekler için dönüm noktalarıdır. Bu noktalarda takınılan “erkekçe” tavır ve gösterilen “erkekçe” tutum, erkekler dünyasında emin adımlarla ilerlemenin hatta burada kalabilmenin bir ön koşulu gibidir.

Türkiye’deki erkeklık varoluşuna ilişkin Selek’in (2010, 19) sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik olarak sınıflandırdığı bu dönem noktalarını Bozok (2011, 73), bazı eklemelerle şöyle ifade etmektedir;

“Türkiye’de erkeklerin yaşam döngüsünün başlıca dönüm noktaları, doğumu izleyen süreçte dilin öğrenilmesi, sünnet, ilk cinsel deneyim, zorunlu askerlik hizmeti, para kazanmaya başlamak, evlenmek (ve düğün), baba olmak, yaşlı ve sözü dinlenir bir erkek olmak olarak değerlendirilmektedir.”

Bozok’un Türkiye’deki erkeklık deneyimleri üzerinden tanımladığı bu süreç, farklı kültürlerde farklı şekillerde ortaya çıksa da temel özellikler açısından büyük benzerlikler göstermektedir. Söz konusu temel özellikler çerçevesinde beliren benzerliklerin ortaya çıkardığı sorunlu yapıyı Goldberg (2010) “imkânsız açmazlar” olarak tanımlamakta ve detaylandırmaktadır. Goldberg’in (2010, 116-129) “erkek olma” adına kavranıp, kabul edilmesi gerektiğini ileri sürdüğü söz konusu açmazlar şöyle sıralanabilir; cinsel kimlik, kinetik, duygu, kahraman imajı, arkadaşlık, çocuk yetiştirme, kimlik, otorite, ekmek kazanan olma, başarı, kariyer, bütünlük, tekeşlilik, tensellik, özerklik, sağlık, kendiliğindenlik, öncelik ve gelişim açmazı. Örnek olarak, “*cinsel kimlik açmazı*”; anneye olan yakınlığın yaratmış olduğu kadınsılık algısıyla, “erkek olma”nın gereklerini karşılamak zorunluluğu arasındaki çatışmayı ortaya koyar. “*Kinetik açmazı*”; hareketli ve fiziksel çevikliğe sahip olma beklentisi ile durağan koşulların olduğu ortamlarda (örneğin sınıf veya iş ortamında) pasif ve eylemsiz olma zorunluluğu arasındaki çıkmazı ifade eder. “*Duygu açmazı*”; duyguları açıkça ortaya koyma ile birlikte oluşan “dengesiz” tanımlaması ile duygularını ortaya koymama ile birlikte gelen “soğuk” tanımlaması arasındaki ikiliğe vurgu yapar. “*Kahraman imajı açmazı*”; rasyonel olmayan sebeplere dayalı olsa dahi, sırf cesaretini ispatlamak için anlamsız tehlikelere atılabilme durumunu tanımlar. “*Arkadaşlık açmazı*” ise; çocuk yaşta kızlarla, yetişkin ve evli olduğunda ise erkeklerle kurduğu arkadaşlık ilişkisinin sorgulanmasının yarattığı zorluğa işaret eder.

Erkek, aslında bütün yaşam pratiklerinde girdiği imkânsız erkeklık rollerinden ötürü şu veya bu şekilde geliştirdiği ve geliştirmek zorunda kaldığı tüm tutumlarında “kaybeden”dir. Çünkü birbirine alternatif görünen tutum ve davranışlarda dahi “kadını özellikler” sergilediği ve “yeterince erkek olamadığı” veya kendi özgür tercihini gerçekleştirememesi nedeniyle kör bir açmazın içindedir. Bu anlamda, farklı yazarların farklı unsurlar üzerinden yapmış oldukları aşamaların her biri aslında birer şiddet ³ deneyimi olarak yaşanabilmekte, varoluş mücadelesinde erkeği, erkeklık çemberinde eritebilmektedir. Ve “erkek olmak” adına duygularını, isteklerini, benliğini bir kenara bırakarak hem kendine hem de çevresindekilere karşı yıkıcı olabilmektedir.

Erkeklik İnşasında Hegemonik Erkek(lik) ve Farklı Erkek(lik)ler

“Erkek, erkinin doruğundayken de sürüklendiğini hisseder...”
Türker 2004

“Erkek olma” yolunda ilerleme zorunluluğu bulunan erkek, hangi durumlarda nasıl bir tavır takınması gerektiğini öğrenmiş olarak yaşamına devam eder. Erkeklik yolundaki tökezlemeleri, “daha büyük erkek” tarafından düzeltilir ve böylece sonraki aksaklıkların önü kesilir. Ancak erkeklerce hem yaratılan hem de sürdürölen, kadınlarca ise pekiştirilmesi yönünde çaba sarf edilen erkeklik, aslında tanımlanması güç bir kavram olarak da nitelendirilir.

“Erkeklik deyince erkeklerin davranışlarını mı, kimlik olarak kurulmuş erkekliği mi, ilişkisel olarak temsil edilen erkekliği mi, imge olarak sunulan erkeklikleri mi, söylem olarak kurulmuş bir ‘erkekliği’ mi kastettiğimiz ya da doğrudan yaşanan, gözlenen ve pratik olarak icra edilen erkeklikten mi bahsedildiği açık değildir.” (Sancar 2009, 20).

Sancar’ın (2009) ifadesinden de anlaşılacağı üzere, erkeklik konusunda sınırları çok net/belirgin bir sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Çünkü “bir toplumsal inşa olarak erkeklik çokludur; bir kültürden diğerine ve zaman içinde (hatta bir erkeğin hayatı boyunca) değişmektedir” (Hacısoftaoglu ve Bulgu 2015, 114). Fakat bununla birlikte, yapılan araştırmalara ve literatüre genel olarak göz gezdirildiğinde, temel kimi sınıflandırmaların öne çıktığı görölmektedir. Bozok (2011, 46), Connell’in (1998) *ana yapılar* olarak ifade ettiği ve “artık bu üç yapının toplumsal cinsiyet ilişkileri alanının ana yapıları olduğu varsayımı üzerinde (Connell 1998, 139) ilerlediği emek, iktidar ve kateksis (Connell 1998, 131-161) ilişkisinde şekillenen dört tür erkeklik olduğunu ifade eder. Bunlar; “hegemonik erkeklik”, “suç ortağı erkeklik”, “madun erkeklik” ve “marjinal erkeklik”tir (Connell 1998; Connell ve Messerschmidt 2005). Scully (2014, 100) “Cinsel şiddeti Anlamak” adlı kitabında, çok fazla erkeklik olarak ifade edilen “hipererkeklik” ya da “zorlayıcı erkeklik” kavramlarına da yer verir. Sözü edilen kavramlar; suç, şiddet ve cinsel anlamda saldırganlık barındıran davranışları içermekle birlikte, “hipererkeklik”in tecavüzün tek sebebi olamayacağı; kadınlara karşı geleneksel ya da düşmanca tutumu olan erkeklerin, ilişkilerinde şiddete daha fazla yer verdikleri ifade edilir (Scully 2014, 103).

Literatürde (Bozok 2009, 2011; Connell 1998; Demez, 2005; Kandiyoti 2013; Kepekçi 2012; Özbay 2013; Sancar 2009) sıklıkla öne çıkan ilk kavram, “hegemonik erkeklik”tir. “Bu yapısal olgu, bir bütün olarak toplumda hegemonik bir erkeklik biçimini tanımlayan erkekler arası ilişkilerin ana temelini oluşturur. ‘Hegemonik erkeklik’, daima kadınlarla ilgili olduğu kadar ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir” (Connell 1998, 245). Bu çerçeveden de anlaşılacağı üzere, “hegemonik erkeklik” sadece kadın üzerinde tahakküm kurmanın yanı sıra, “... toplumun ikincil konuma ittiği erkeklik tarzlarının sorgulanmasını mümkün kılar ve belirli erkek kategorilerinin marjinalleşme ve damgalanma deneyimlerini açığa çıkarır” (Kandiyoti 2013, 201). Belirtilen çerçevelerden bakıldığında, “hegemonik erkeklik ve ataerkil şiddet arasındaki bağlantı, basit olmamakla birlikte yakındır” (Connell 1998, 247). Ayrıca bu kavram, aile içi şiddet ve eşcinsellere yöneltilen şiddetin altında yatan nedenlerin keşfedilmesi, şiddet temelli kurumların mantığının çözümlenmesi ve şiddetin toplum nezdinde içselleştirilerek yaygınlaştırılmasının ipuçlarını sağlayabilecek yapıda görölür (Connell 1995, 90; akt. Türk 2015, 87).

Sancar (2009, 30), hegemonik erkekliğe ilişkin verdiği genel haritada özellikleri şöyle sıralamaktadır; “genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarının en azından birisini başarılı olarak yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansla sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik”tir. Bozok’un (2011, 46) da ifade ettiği gibi “hegemonik erkeklikler”, ataerkil iktidardan fazla pay alırlar. Bu özellikler dışında kalan erkekler ise, tabi kılınmiş erkek(lik)ler, farklı erkek(lik)ler, öteki erkek(lik)ler

veya çoğul erkek(lik)ler kategorisinde değerlendirilebilir.

Connell (1998, 245-253) ve Connell ve Messerschmidt (2005), yapısalci cinsiyet kuramı çerçevesinde bakıldığında, evrensel bir erkeklikten bahsedilmesinin mümkün olmadığını vurgulayarak “suç ortağı erkeklik”, “madun erkeklik” ve “marjinal erkeklik” tanımlaması yapar.⁴

“Suç ortağı erkeklikler, ataerkilliğe onay vererek kadınların ezilme ve ikincilleştirilmelerinden faydalanırlar (...) Connell’a göre, erkeklerin büyük çoğunluğu bu kategoriye girer (...) taraf değiştirip feminist erkekler haline gelerek, kadın ezilmişliği ve ikincilleştirilmesine karşı mücadele vermeyi tercih edebilecek ve ‘muhalif erkekler’ haline gelebilecek erkeklerdir.” (Bozok 2009, 439; Bozok 2011, 47).

Bu anlamda suç ortağı erkek(lik)ler, hem kendilerine hem de başkalarına yönelik şiddetin oluşturulup sürdürülmesinde etkin olmakla birlikte, ataerkil iktidarın sorunlu süreçlerini fark edip, değiştirme yönünde çaba gösterebilme potansiyeli de taşıyan bir grubu ifade eder. Connell (1998) ve Connell ve Messerschmidt’in (2005) sınıflandırmasında daha ağır şiddet deneyimine sahip olabilecek grup ise “madun erkeklikler”dir. *“Heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri nedeniyle erkek egemenliğinin toplumsal ayrıcalıklarından en az yararlanan grup”* (Bozok 2009, 439) olan madun erkeklikler, *“hem doğrudan etkileşimleri hem de ideolojik bir savaşı gerektirir”* (Connell 1998, 249).

“Marjinal erkeklikler” ise, *“ırk, etnisite ve/veya sınıf pozisyonları nedeniyle ataerkil iktidar karşısında ‘hegemonik’ ve ‘suç ortağı’ erkeklere göre dezavantajlı konumdadırlar (...) örnek olarak azınlıklara mensup erkekler ve sınıf altı konumdaki erkekler verilebilir.”* (Bozok 2009, 439; Bozok 2011, 47).

Sancar’ın (2009) ifade ettiği ve net tanımlanamayan erkeklikle ilgili aslında herkesin iyi-kötü bir fikri, bir tanımlayış biçimi vardır. Aslında bu tanımlamaların, daha önce ifade edilen “erkek olma” niteliklerinin birkaçı ile çerçevesiyle söylenebilir. Kısacası, genel bir “hegemonik erkeklik” kavramı öne çıksa da, bu genel-geçer yapının altında yer alan farklı erkekliklerin varlığı, bu denkleme dâhil edilmeli ve hatta erkeklik kavramını yekpare almanın imkânsızlığı vurgulanmalıdır.

Connell’ın (1998) yapmış olduğu sınıflandırmaya bakarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ve eril tahakkümden “bir şekilde” faydalanan erkekler dışında kalıp, toplumsal cinsiyet eşitliği yolunda gelişen erkekliğin ve erkeklerin olduğu da görülüyor.

“Eril şiddet’i yaşamlarından dışlamaya ve şiddet içermeyen bir yaşam sürmeye çalışan erkeklerin Türkiye’deki ‘sessiz’ varlığından söz etmek gerekir. Kendileri çoğu zaman ‘eril şiddet’in değişik biçimleri ile yüz yüze kalmış erkekler bunlar: Devlet tarafından işkence edilmiş ‘muhalif’ler, etnik kimlikleri nedeniyle ‘aşağılanmış’ Kürt erkekler, biyolojik erkeklikleri ile dertli eşcinseller, savaş karşıtları, pasifistler, vicdani retçiler, feminist kadınlar ile yarışarken ‘eğitilmiş’ erkekler...” (Sancar 2009, 266).

Farklı erkek(lik)lerin oluşu, erkekler arasındaki iktidar ilişkilerinde farklılık yarattığı gibi, şiddetin uygulanış ve deneyimleniş şeklinde de farklılıklara sebep olur. Öyle ki *“(…) kentli kadın nasıl köylü kadından daha üstte ise, işadamı işçi erkekten, beyaz batılı erkek, doğulu ‘etnik’ erkekten daha üsttedir”* (Sancar 2009, 21). Sosyo-ekonomik yapı ya da sosyo-kültürel bileşenlerin ortaya çıkardığı bu güç dengesizliği, her ne kadar farklı erkeklik deneyimlerinin yaşanmasına neden olsa da, benzer erkeklik süreçlerinin ya da bileşenlerinin paylaşılmasını da beraberinde getirebilir. Başka bir deyişle, farklı erkeklikler olmakla birlikte, bu erkek(lik)lerin birleştiği ortak özellikler de vardır. Bu anlamda, yüceltilmiş “erkeklik” söylemi, kahramanlık imajı, ölçsüz başarı istemi, “yüksek” cinsel performans istemi, kariyer bakımından “yeterli” olma ve sağlıklı olma, erkeklerce paylaşılan ortaklıklardandır. Bu ortaklıklar, sürekli güç dengeleri ve pazarlıklarla konumu farklılaşan “imkânsız erkeklik” inşasını gösterir. Ancak altını tekrar çizmek gerekir ki bu ortak özellikler her erkek için aynı anlama ya da öneme sahip değildir. Bu da, farklılıkları artırmakta ve derinleştirmektedir. Bu nedenle, gerek şiddet sorunsalının çok farklı karakterlerde görünür olması, gerekse çözüme dönük verimli bir sürecin başlatılabilmesi için, erkeklığe yönelik genel-geçer bilgilerin ötesinde, daha alt ayrımların/ayrılıkların bilinerek uygun yöntemlerin geliştirilmesi yerinde olacaktır. Bunun için de, farklı erkekliklerin araştırılması ve anlaşılması

gerekecektir. Söylem, kimlik, davranış vb. odaklardan ele alınacak erkeklik deneyimleri, erkekliğin çözümlenerek, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı yeniden inşasına olanak sağlayabilecektir.

Toplumsal yaşam içinde, yukarıda gruplara ayrılarak kimi özellikleri ortaklaştırılmaya çalışılan erkeklerin tümünün bir biçimde sosyalleşme ve kültürlenme pratiklerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı söylem ve davranışlara maruz kaldığı görülüyor. Bu maruz kalış, kimilerinde yerleşik, köklü, sorgulanamaz niteliklerin barındığı düşünce ve davranış bütünlüğü oluştururken, kimilerinde farklı süreçlerin sorgulanarak aşılması gerektiği yönünde itici güç yaratabiliyor. Ancak bu süreç, öyle ya da böyle bir şiddet sorunsalına dönüşüyor ve erkeği oraya hapsedebiliyor. Peki, bu süreç nasıl yapılandırılıyor? Hangi noktada şiddet sorunsalına dönüşüyor?

Erkeklik Sürecinin Şiddet Döngüsüne Evrilmesi

“Erkek (...) dünyayı incittikçe varoluşunu meşrulaştırır. Erkek, bir meşruiyet sorunsalıdır.”

Türker 2004

“Maviler dünyası”na katılmak ve orada bir yer edinebilmek, zorlu birçok süreci başarı ile tamamlamayı gerektirir. Acaba bir erkek için bu tamamlanış, en son nerede noktalanır? Literatürdeki birçok kaynaktaki⁵ da belirtildiği gibi, erkekler dünyasındaki konumun sabitlenmesi gibi bir şey söz konusu değildir. Çünkü erkeklik, “sınırları ve kaybedilme koşulları her zaman belirsiz, değişken, geçişli ve gündemde olan bir iktidar inşa stratejisi olmak durumundadır” (Sancar 2009, 19).

“(...) ‘Gerçek’ erkeklik, uğrunda mücadele gereken, eziyetli bir dolu test sonucunda ancak kazanılabilecek bir ‘ödül’ olarak durur erkeğin karşısında (36) (...) dayanılmaz acılara katlanarak bir kez erkek olmayı hak ettikten sonra da erkeğin ‘erkeklik’le işi bitmez (...) taşıyıcısı olduğu iktidarı her daim hayata geçirmesi, hep yeniden üretmesi beklenir ondan.” (Atay 2012, 37)

Bu durum, erkeğin sürekli kendini kanıtlanmasını gündeme getirir. Sürecin başlangıcı çok küçük yaşlara dayanır ve oğlan çocuğunun duygularını belli etmemesi, bu anlamda ağlamaması, acı çekmemesi ve her zaman güçlü, mantıklı, başarılı olması telkinleriyle devam eder. Çünkü oğlan çocuk, geleceğin “erkeği” olarak kamusal alanın ve birçok koşulda kendisine oranla “güçsüz” olarak atfettiği çocukların, kadınların, lgbtqi-lerin, diğer erkeklerin vb. birçok nüfus grubunun hâkimi olacaktır. İnsan doğasına uygun üzülme, korkmak, ağlamak, sevmek gibi duyguların yerini “imkânsız erkek” inşasına uygun duygular ikame edecektir. Bu duygular, korkusuzluk, acıyı içine akıtma, bir zaaf ve düşkünlük sayılan sevgiyi ancak belli koşullarda ve belli sınırlarda gösterme şeklinde ortaya çıkabilir.

Eril düzenin eril koşullarından geçerek kültürlenmesi ve sosyalleşmesi süren oğlan çocuk, görünüşte avantajlı algılanan dünyanın sorunlu taraflarıyla yüzleşir. Sahip olduğu oyuncaklar kız çocuklarınınkinden farklıdır; gücü ve hâkimiyeti temsil eder. Kullandığı dil, kız çocuklarınınkinden farklıdır; küfür eder, aşağılar ve bu halleri gururla kabul görür. Ancak düşüp canı yandığında ağlayamaz, bale yapmak istediğinde kabul edilmez. Her zaman daha güçlü, daha başarılı, daha iyisi olmak zorundadır. “Erkekler kendilerini zayıflık, yetersizlik ve mükemmellikten uzak olmak gibi ‘suçlamalar’ a karşı korumayı çok erken yaşta öğrenirler” (Cohen 1995, 109). Görkemli bir törenle bedeninden bir parça alındığında da, futbol maçında golü kaçırdığında da ağlamamalı ve “erkek adam” olmalıdır. Bu süreç, sürekli olarak duyguları gizlemek ve örtbas etmek yoluyla aslında kendinden uzaklaşmayı beraberinde getirir. Real (2004, 162) bu süreci “duygu erozyonu” olarak ifade etmektedir. Duygularını dilediği gibi paylaşmayan “erkek”, bastırılmışlığın verdiği öfkeyi zaten çok önceden beri verilen mesajlardan aldığı bilgiler çerçevesinde, yakınındakilere ya da onu “erkeklik krizi”ne sokan kişilere yöneltecektir.

Tüm bunlara ek olarak, “erkek olma” yolunda her zaman rasyonel düşünülmesi ve buna göre hareket edilmelidir. Zaten toplum tarafından belirlenmiş rol ve sorumluluklar oldukça nettir. Bu yüzden iş dünyasına atılmak, ekmeğini kazanmak, evi geçindirmek, bakmakla yükümlü olduğunu düşündüğü herkesin sorumluluğunu üstlenmek erkeğin görevidir. Erkeğin rasyonelliği, hesap işlerini iyi yapma, geleceği planlama, kadın-erkek rol

ayrımını sağlama, her iki cinsiyet için biçilen rollerin yerine getirilip getirilmediğini kontrol etme ve bunları düzenleme arasındadır.

Erkeğin yapması gereken çok şey vardır. Tüm bu sorumlulukları yerine getirmek, bunları yaparken duygularını hiçe saymak ve her zaman erkekler dünyasındaki yerini korumaya çalışmak oldukça ağırdır. Ama bunları dillendirmek, paylaşmak da uygun değildir. Bu kıskaç içinde erkek, suskunlaşmaya ve beraberinde yalnızlaşmaya başlar. Çünkü *“erkekler sorunlarını tek başlarına çözmek zorunda olduklarını düşünürler, zira yalnızlık, ‘kadınsılıktan’ arınmış, pozitif bir değer olarak algılanır”* (Onur ve Koyuncu 2004, 38). *“Artık kimse onu anlamıyor”*dur. Anlaşılamayan bir varlık olarak yaşamını sürdürmeye çalışmak, süregelen tüm yönlendirme ve baskılamalarla birlikte iyice güçleşir. Böylece, zaten tahakküm kurma yetkisi kendisine verilmiş olan erkek, bu gücünü sonsuz bir özgüvenle herkese yönlendirebilir. İşte bu noktada, aslında sürecin başından beri söz konusu olan şiddet, daha da somutlaşarak yaşamın her alanında onun etkin aracı olur. Bu anlamda, Kaufman’ın (2001; akt. Hacısöftaoğlu ve Bulgu 2015, 117) da belirttiği gibi, erkeklerin kadınlara yönelttikleri şiddet, erkekler arası şiddet ve erkeğin kendine yönelttiği şiddet üçlemesinden bahsedilebilir.

Erkek, kültürlenmesinin ve sosyalleşmesinin “etkin” bir sonucu olarak artık düşünce ve algılarında, söylemlerinde, tavır ve davranışlarında eril yapıyı her boyutunda yaşamakta ve yaşatmaktadır. Bu anlamda hem eril düzenin ağırlığı altında ezilmekte, hem de düzenin ona tanıdığı -bu aslında bir yanılsamadan ibarettir, çünkü kendisi de çok ufak bir hareketiyle bu statüsünü kaybedeceğini bilir- gücü ve tahakkümü kullanmaktadır. Güç kurma ve tahakküm altına alma, şiddetin en ağır biçimde yaşamın her alanına sinmesine neden olur. Zaten şiddet döngüsü içinde var olduklarından, bu yapı onlar için olağanlaşır ve şiddet, bir tür sorun çözme biçimi hatta iletişim kurma yöntemi haline alır. Çünkü Connell’in da ifade ettiği gibi *“şiddet, her erkek için maddi bir getiridir; şiddet ile egemen erkeklik arasında kaçınılmaz bir ilişki vardır”* (akt. Sancar 2009, 225). Bu da, her an şiddet döngüsüne yeni kişilerin eklenmesine ve şiddetin süregelenleşmesine giden sorunlu bir süreç haline alır ve bu süreç, erkekte onarılması güç yaraların oluşmasına neden olur. Kendini var edememe sorunu, benlik kaybı hatta can kaybı, bu sürecin en acı sonuçları olarak sayılabilir.

Çözümün Neresindeyiz? Ne yapmalıyız?

“Erkeğin özgürlüğü, erkin her türünü sorgulayarak başlar. Erkin her türlü uygulamasından feragat edebildiği ölçüde özgürleşir erkek.”

Türker 2004

Çözüme ilişkin öneriler sunmadan önce hassas iki noktayı vurgulamakta yarar vardır. İlki; ataerkil baskının öznesi erkektir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmemek adına erkeğin bu olumsuz konumunun çözüme ilişkin her süreçte göz önünde bulundurulması gerekir. İkincisi ise; hiçbir egemen özne, gönüllü olarak “çıkarlarından” ve iktidarından vazgeçmek istemez. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğini var etme sürecinin birincil öznesi kadın, kadın örgütlülüğü ve sosyal aksiyonlarıdır. Kısacası, ataerkil statükonun birincil öznesi erkek, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı değişimin birincil öznesi kadındır.

En iyimser bakış açısıyla bile çözümün çok uzağında olduğumuz açıktır... Çözümü oluştururken sorunun büyüklüğünü, derinliğini ve gerçekliğini açık ve net bir biçimde kavramak ve gözler önüne sermek gerekir. Çünkü ataerki, bütün bir sistem sorunudur. Bozok’un (2015, 37) da ifade ettiği gibi, *“erkekliği, ataerkil ve cinsiyetçi vurgularla inşa eden yapısal unsurların değiştirilmesi için mücadele vermek elzemdir”*. Ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki tüm yapılar, ataerkiye uygun olarak düzenlenmiş ve onu yeniden üretmeye uygun olarak geliştirilmiştir. Dolayısıyla, çözüm sürecinin sancılı ve uzun soluklu olduğunu vurgulamak yerinde olur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bütün yönleriyle sorgulama, eleştirel bakış açısı ile anlamaya çalışma ve değişim yönünde güçlü bir irade oluşturmanın uzağındayız. Uzağındayız çünkü toplumsal cinsiyet sorunsalını hala sadece kadınların sorunu olarak görmekteyiz. Hal böyle ki, *“bir grup erkek düşmanı feministin Dünya Kadınlar Günü’nde çektiği halay, bazı ‘erkekleri’ öfkelenmeye hatta eşlerine şiddet uygulamaya yönlendirebilmekte”*dir (Çelik 2015, 187). Uzağındayız çünkü hala bazı kadınlar Kandiyoti’nin (2013) “ataerkil pazarlık” olarak kavramsallaştırdığı süreci işletmekte, böylelikle eril yapının kimi özelliklerini kendileri açısından avantajlı olacak biçimde kullanmakta ve yapının sürmesine imkân sağlamaktadır.

Ne yapmalıyız? Ne yapmalıyız sorusunun cevabına geçmeden önce erkeklik sosyalizasyonunun şiddet sorunsalına dönüşme boyutunda tekrar altı çizilmesi gereken bir nokta var. Erkek doğuştan şiddete eğilimli midir? Saldırganlık, erkeğin doğası gereği ortaya çıkan bir özellik midir? Belli özelliklere sahip erkekler mi şiddet davranışında bulunma eğilimindedir? Eğer bu sorulara verilecek yanıt “evet” olacaksa erkeğin kendisini de içine alan şiddetine tek çözüm; bu erkeklerin sürekli gözetim altında tutulması, baskılanması ve cezanın tek çözüm olarak öne çıkması olacaktır. Şiddet sorunsalının bu kadar sığ olmadığı açıktır. Fromm (2008), sevginin ve şiddetin kaynağını tartıştığı kitabında şunları aktarmaktadır: “*İnsanın doğuştan yok etme eğilimi taşıdığına, şiddet ve güç kullanma gereksiniminin insanın içinden doğduğuna inanırsak gittikçe artan vahşete karşı direncimiz zayıflayacaktır* (14).” O halde erkeğin doğuştan şiddeti ve güç kullanmayı getirdiğini dile getirmek gibi yanlı, yüzeysel ve yanlış düşünce yerine; erkeğin sistem içindeki konumunun ve toplumsal cinsiyet kalıplarının “erkek üzerindeki etkisini” tartışmak ve çözüm önerilerini bu odakta üretmek doğru hareket noktası olacaktır. Çünkü erkek, ataerkil sistemin kendisi için tanımladığı özellikleri hayata geçirme zorunluluğu ve gerekliliği düşüncesi ile hem kendine hem de diğerlerine karşı çok ciddi yıkıcı davranışlarda bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet algısındaki “kadın” ile “kadın” arasında ve toplumsal cinsiyet algısındaki “erkek” ile “erkek” arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bağımsız ve eşit özne olan, kadın ve erkek arasında yaşamsal bağlar bulunmaktadır. Eğer böyleyse, çözüme dönük yollarda da önemli bağlar bulunmaktadır. Eril yapının, ataerkil düzenin ve kapitalist sistemin kadınlar, çocuklar, lgbtqi-ler kadar erkekleri de bir biçimde baskıladığı gerçektir. Ancak bunun, tüm taraflarca görülüyor ve anlaşılıyor olması gerekir. Her ne kadar baskılanmanın türü ve seviyesi farklı olsa ve hemen hemen her koşulda olayın faili erkek olsa da (DVIP 2016), çözüm noktasında erkeklerin de sürece katılması gereklidir; hatta şarttır. Çünkü tek yönlü bir değişim mümkün olamayacağı gibi, değişim yaratma yolundaki tüm girişimler daha yoğun şiddet eylemleriyle baskılanmaya çalışılacaktır. Bu nedenle, çok boyutlu değişimlerin çok boyutlu yöntemlerle gerçekleştirilmesi gerekecektir. Bu anlamda müdahalenin makro boyutu, değişimin odağını oluşturacaktır. Çünkü toplumsal cinsiyet sorunsalı, makro boyutta bir sorundur. Bakış açısının bu noktadan kurularak harekete geçilmesi uygun olacaktır. Tabi ki bunun yanında birey ve aile düzeyinde; koruyucu-önleyici, değiştirici-geliştirici işlevleri hayata geçirebilecek kurumsal boyutta müdahaleler de olmalıdır.

Somatlaştırarak ilerlemek gerekirse, değişime dilden başlamak gerekecektir. Her kültür kendi iktidar ilişkilerine uygun bir dil geliştirir ve ataerkil kültür de kendisini dünyanın her köşesinde dille yeniden üretir. Bu yönüyle oldukça dinamik bir yapıya sahip olan dil, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bütün kavramsallaştırmalarını kendi içinde barındırır. Bu nedenle, ataerkiye ilişkin kültürel kodların temelden değişimi için “dil” değişimi oldukça önemlidir. Aşağılayıcı, küçük düşürücü, ayrımcılık yaratıcı her türlü söylem katı bir ciddiyetle her yaş grubu tarafından terk edilmelidir. Kadın bedeni üzerinden yapılan küfürlere karşı konulmalıdır. Kadını ikincilleştiren, erkeği ise içi boş bir güç balonuna sokan ifadelerden, deyim ve atasözlerinden vazgeçilmelidir. Bunlar yerine, eşitliği ve uyumu simgeleyen söylemler kullanılmalıdır.

Her iktidar devamlılığını sağlamak ister. Bu nedenle, yeni nesiller iktidarın sürekliliği için ayrı bir öneme sahiptir. Çocuk ve gençler bir özne ve kendilerine has karakterleriyle önemli ve özel olmak yerine, iktidarın sürekliliğini sağlayan “nesne” olarak görülürler. Bu nedenlerle, çocuk yetiştirmek ataerkinin devamı için ayrı bir öneme sahiptir. Diğer tarafta, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplum inşa etmek için de çocuk yetiştirmek oldukça önemlidir. Fakat ataerkinin arzuladığı gibi bir nesne olarak değil; insani özelliklerini özgürce yaşayan, bağımsız bir birey olarak çocuk önemlidir.

Özgür bir birey olarak çocuğun yetiştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı olarak gerçekleştirilmelidir. Çocuğu kalıplara sokan düşüncelerden, tutum ve davranışlardan kaçınılmalıdır. Her çocuk özeldir. Kendini bulması ve varoluşunu oluşturabilmesi için kız-oğlan ayrımı yapılmaksızın ele alınmalıdır. Çocuk istediği tarz oyuncakla oynayabilmeli, arzu ettiği renkteki kıyafetleri giyebilmelidir. Bunun yanında, saldırganlığı ve şiddeti besleyen her türlü eylem ve materyalden uzaklaştırılmalıdır. Bu anlamda, kendisine şiddet uygulanmadığı gibi, şiddete de tanık olmamalıdır. Altınay ve Arat’ın (2008, 110) yapmış oldukları araştırma sonucunda elde ettikleri bulgular, “*çocukken tanık olunan veya maruz kalınan şiddetin, erkeklerin şiddet uygulama olasılığını, kadınların da şiddete maruz kalma olasılığını iki kat attığından hareketle,*

çocukların şiddet içermeyen bir ortamda toplumsallaşmasının önemi''ni bir kez daha ortaya koymaktadır. Tabii, çocuk yetiştirme konusunda belirtilenlerin ve fazlasının yapılabilmesi için ebeveynlerin kendi sosyalleşmelerine bağlı kalıp yargılarını sorgulamaları ve düşünce biçimlerini değiştirmek suretiyle aslında tüm tutum ve davranışlarında değişim yaratmaları gerekecektir. Bu, oldukça güç bir süreci beraberinde getirmekle birlikte, eleştirel sorgulama ve/veya bu konuda profesyonel destek alma ile değiştirilebilecektir.

Ebeveynlerin çocuk algılarındaki ve çocuk yetiştirme tarzlarındaki değişim kadar önemli olan bir başka unsur, okullarda verilen eğitim-öğretim içeriğinin de toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı ve şiddet içermeyen bir biçimde değiştirilmesidir. Bu yöndeki uygun politikalar, yaygınlaştırılarak ülkenin geneline sunulmalıdır. Hiç kuşkusuz bunun sağlanabilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı çok ciddi bir algı değişiminin politika yapıcılar boyutunda da sağlanması gerekir. Bunun güçlüğü ve gerçekleştirilebilirliği her ne kadar ümitsizliğe⁷ yol açsa da kolektif bir hareketle, halktan gelen talepler doğrultusunda zaman içinde değişebilecektir.

Tüm bunlara temel olan ve oldukça kritik olan kamusal alandan ve kamusal alan deyince özellikle öne çıkan çalışma yaşamından söz etmekte yarar vardır. Kamusal alan ve çalışma yaşamı elbette bu yazının sınırlarını aşan kapsam ve boyuttadır. Ancak yine de çalışmanın seyriyle çakışan bu temele değinmek gerekmektedir.

İktidar mücadelesinin kıyasıya geçtiği temel süreçler hem özel hem de kamusal alanda yaşanmakla birlikte, kamusal alandaki görünürlüğü daha açık olmaktadır. Erkek rüşünü, kamusal alandan edindiklerini, yine kamusal alanda sergileyerek geliştirir. Buradaki süreç çok daha kurnasız, güce, şiddete, sınırsız mücadeleye dayalıdır. Özellikle çalışma yaşamı erkeğin, kendisinden güçlü ve örgütlü erkeklerce sömürüldüğü bir "erk" mücadelesine sahne olur. "Erkeklik arenası"nda şiddet şiddeti doğurmakta ve ancak en yüksek ölçüde gücü ve şiddeti elinde bulunduran iktidarı alabilmektedir. Kadın gibi erkeğin de bu kör şiddetten kaçabileceği hiçbir alan bulunmamaktadır. Ancak "erkeklik meşruiyetini sürekli ve her ortamda ayrı ayrı ispatlayarak", diğer erkeklere uyum sağlayarak ve grubun gereklerini yerine getirerek yaşamda kendine bir yer bulacaktır. Bu noktada "ne yapmalıyız?" sorusuna en temel fakat bir o kadar da en güç yanıt; çalışma yaşamının eşit, özgür ve sömürü ilişkilerinden arındırılarak yeniden düzenlenmesi gerekliliği olacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretim sürecinde medyanın önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Çağımızın tüketim metası olarak egemen medya, talebe uygun arz sunmakta ve arzını geliştirmek için talebi de geliştirmeye çalışmaktadır. Buradan hareketle, ataerki kültür yapısına uygun arzda bulunan ve daha geniş talebi var etmek adına toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı unsurları artırmaktadır. Tüm yazılı, görsel, işitsel medya araçları, sosyal paylaşım ortamları vb. toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren ve sürdüren her türlü unsurdan arındırılmalı ve eşitlik yönünde sağduyu göstermelidir. Tüm bunlar, hiyerarşiye dayalı üstten bir kuralla değil aslında çok da doğallaştırılarak ve içselleştirilerek değiştirilip dönüştürülmelidir. Çünkü ancak bu yöndeki bir istek, değişimin sürdürülebilirliğini ve olumlu yönde geliştirilebilirliğini sağlayacaktır.

Sonuç

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplum inşa etmek elbette oldukça güçtür. Ancak bunun yanında, sorunsal tüm unsurlarıyla ortaya çıkarmak ve çözüme dönük süreçleri tanımlayabilmek, kritik bir adım olarak öne çıkmaktadır.

Ataerki, yaşamın tüm alanlarına sindirilmiş bir yapıdır. Dil, medya, çalışma yaşamı, aile, eğitim; toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplum oluşturmanın temel unsurları olarak öne çıkmaktadır. Toplumun her kesiminde ve her oluşumunda toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusu yapma ve bu anlayışı içselleştirme, kadın ve erkeğin belirli kalıplardan sıyrılarak özgürleşmesini ve sürecin şiddetle yoğrulmuş yapısının değişmesini olanak sağlayacaktır.

Statükonun birincil öznesinin erkek ve değişimin birincil öznesinin kadın olduğu vurgusunu yineleyerek, ataerkinin imkânsız erkeklik kısılcığında erkeğin de -kadınla aynı düzeyde olmasa da- baskılandığını, kendini özgür ve bağımsız biçimde var edemediğini görmekteyiz. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir değişimin erkeğin de yararına olduğunu vurgulamak ve erkeği değişim sürecine dâhil etmek

önemli ve gereklidir.

Farklı erkek(lik)ler vardır. Ve tüm erkekler, kendilerine dokunabilmelidir. Duygularını ifade edebilmeli, her zaman güçlü olma idealinin mantıksızlığını gür bir biçimde haykırabilmeli ve buna karşı durabilmelidir. İmkânsız erkeklik idealinin arkasından koşmayı bırakmalıdır. İncinmekten ve incitmekten uzaklaşmalı, salt insan olmanın özgürlüğünü ve sorumluluğunu duyabilmelidir. Ve aslında oldukça insani bir şeyi bilmesi, dillendirmesi ve hayata geçirmesi bile değişimi başlatabilecektir:

“Erkekler(de) ağlar!”

- 1 Bu çalışma, 7-8 Mayıs 2015 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Erkek(lik)ler Sempozyumu'nda sözel olarak sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir. Bu sürece, görüş ve önerileri ile katkı sunan Fe Dergi hakemlerine teşekkürlerimi sunarım.
- 2 Kaldı ki Kadın Hareketi ve benzer toplumsal hareketleri dışarıda bırakarak söylenecek olursa, bireysel karşı çıkışlar şeklinde girişimde bulunmak çoğunlukla az rastlanan bir durumdur.
- 3 Burada ifade edilen şiddet, salt fiziksel şiddeti değil daha geniş ve derin anlamdaki her türlü güç ve kuvvet kullanımına, iktidar kurmaya, ihlal etmeye, olumsuzlamaya, kontrol etmeye, denetlemeye ve baskılamaya dayalı ilişkileri ifade etmektedir.
- 4 Literatürde bu kavramlarla ilgili, İngilizce çeviriden kaynaklı kimi farklılıklar vardır. Connell ve Messerschmidt'in (2005) "subordinate masculinity" olarak ifade ettiği grubu Bozok (2009, 2011), "madun erkeklikler" kavramsallaştırmasıyla ele almaktadır. Sancar (2009) ve Sayer (2011) aynı grup erkeklikler için "tabi kılınan erkeklikler" kavramsallaştırmasını tercih etmektedir. Baştürk Akça ve Ergül (2014) aynı grup için "madun/öteki erkeklikler" demektedir. Kavramsallaştırmadaki bir başka farklılık, Connell ve Messerschmidt'in (2005) "complicit masculinity" kavramının, Bozok (2009, 2011) tarafından "suç ortağı erkeklikler"; Sancar (2009) tarafından "işbirlikçi erkeklikler" şeklinde ele alınmasında ortaya çıkar.
- 5 Bazıları için bkz. Atay 2012; Cohen 1995; Goldberg 2010; Sancar 2009; Segal 1992; Selek 2010.
- 6 Bu hikâye, doktora tezim sırasında cezaevinde eşine şiddet uygulama gerekçesi ile hüküm almış erkeklerle yüz yüze gerçekleştirdiğim görüşmelerin birinde dile getirilmiştir.
- 7 Bu durum, içinde bulunduğumuz süreç göz önünde bulundurulduğunda, en azından benim açımdan ne yazık ki böyledir.

Kaynakça

- Altınay, Ayşe Gül ve Arat, Yeşim. *Türkiye'de kadına yönelik şiddet*. (İstanbul: Punto Baskı Çözümleri, 2008).
- Atay, Tayfun. *Çin işi Japon işi: Cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik değiniler*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012).
- Baştürk Akça, Emel ve Ergül, Seda. "Televizyon dizilerinde erkeklik temsili: Kuzey Güney dizisinde hegemonik erkeklik ve farklı erkekliklerin mücadelesi", *Global Media Journal: TR Edition* 4 no. 8 (2014): 13-39.
- Bell, Hannah Rachel. *Erkek işi//Kadın işi: Dünyanın en eski kültüründe cinsiyetin tinsel rolü*. çev. Meltem Erkmen (İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2003).
- Bora, Aksu ve Üstün, İlknur. "Sıcak aile ortamı": *Demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler*. (İstanbul: TESEV Yayınları, 2005).
- Bozok, Mehmet. "Erkeklik incelemeleri alanındaki başlıca kuram ve yaklaşımların sosyalist feminist bir eleştirisine doğru". İçinde (431-445) *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı: "Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar"* Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, 2009.
- Bozok, Mehmet. *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. (İstanbul: Altan Basım, 2011).
- Bozok, Mehmet. "Ataerkil ve cinsiyetçi erkeklikler, erkeklik ve erkekliklerin eleştirisi, profeminizm, ben ve kendim". İçinde (29-39) *Erkekler*. der. Ayşe Akaltun, (Ankara: NotaBene Yayınları, 2015).
- Chodorow, Nancy. "The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender". (London: University of California Press, 1978).
- Cohen, David. *Erkek olmak*. çev. Yavuz Alagon, (İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995).
- Connell, R. W. *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika*. çev. Cem Soydemir, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998).
- Connell, R. W. ve Messerschmidt, James W. "Hegemonic masculinity rethinking the concept", *Gender & Society* 19 no. 6 (2005): 829-859.

- Çelik, Gizem. *Eşine şiddet uygulayan hükümlü erkeklerin özellikleri ve toplumsal cinsiyet algıları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı (Ankara, 2015).
- Demez, Gönül. *Kabadayıdan sanal delikanlıya değişen erkek imgesi*. (İstanbul: Babil Yayınları, 2005).
- Domestic Violence Intervention Program. *Myths & facts about domestic violence*. (2016) <http://www.dvpiowa.org/myths-facts-about-domestic-violence/>.
- Fromm, Erich. *Sevginin ve şiddetin kaynağı*. çev. Nalan İçten ve Yurdanur Salman, (İstanbul: Payel Yayınevi, 2008).
- Goldberg, Herb. *Erkek olmanın tehlikeleri: Erkek üstünlüğü mitini yaşatmak*. çev. Selçuk Budak, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2010).
- Hacısofaoğlu, İlkur ve Bulgu, Nefise. “Yedi dağın ötesindeki çocuklar: Güreşte erkeklik ve şiddet.” İçinde (113-140) *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri*. der. Betül Yazar. (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015).
- Kandiyoti, Deniz. *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. çev. Aksu Bora, Feyziye Sayılan, Şirin Tekeli, Hüseyin Tapınç, Ferhunde Özbay (İstanbul: Metis Yayınları, 2013).
- Kepekçi, Egemen. “(Hegemonik) erkeklik eleştirisi ve feminizm birlikteliği mümkün mü?”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2 no.11 (2012): 59-86.
- Onur, Hilal ve Koyuncu, Berrin. “‘Hegemonik’ erkekliğin görünmeyen yüzü: Sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler”, *Toplum ve Bilim*, Güz 101 (2004): 31-50.
- Özbay, Cenk. “Türkiye’de hegemonik erkekliği aramak”, *Doğu Batı Dergisi*, 63 (2013): 185-204.
- Real, Terrence. *Erkekler ağlamaz*. çev. Zerrin Koltukçuoğlu, (İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2004).
- Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkânsız iktidar. Ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. (İstanbul: Metis Yayınları, 2009).
- Sayer, Handan. *Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı*. (Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011).
- Scully, Diana. *Cinsel şiddeti anlamak: Tutuklu tecavüzcü erkekler üzerine bir inceleme*. çev. Şirin Tekeli ve Laleper Aytek, (İstanbul: Metis Yayınları, 2014).
- Segal, Lynne. *Ağır çekim: Değişen erkeklikler, değişen erkekler*. çev. Volkan Ersoy (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1992).
- Selek, Pınar. *Sürüne sürüne erkek olmak*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010).
- Türk, H. Bahadır. “‘Şiddete meyyalim vallahi dertten’: Hegemonik erkeklik ve şiddet”. İçinde (85-111) *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri*. der. Betül Yazar. (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015).
- Türker, Yıldırım. “Erk ile erkek”, *Toplum ve Bilim*, Güz 101 (2004): 8-11.